

Tečaj III.

V četrtek 7. sušca (marca) 1850.

List 10.

Perva laž.

Zakaj takó britkó zdihuje
Dans lepa mala Milica?
Zakaj dans sèrce njej žaluje,
Ki vedno je prepevala?

Zakaj takó temná je lice,
Sijalo ki je jasnosti?
Zakaj dans vtrinjajo solzice
Takó se milej deklici?

Zató takó temná je lice,
Sijalo ki je jasnosti;
Zató dans vtrinjajo solzice
Takó se milej deklici.

Se prvič revica oh vdala
Je danes slabej pameti,
Se prvič hčerka je zlagala
Predobrej danes materi.

Zató takó britkó zdihuje
Dans lepa mala Milica;
Zató dans sèrce njej žaluje,
Ki vedno je prepevala.

J. N.

Zaupaj, pa glej komu,

Povest.

Neki učenc ne obišče o šolskih praznikih svojega strica, ki ga veselo sprejme in obilno obdaruje. Potem ga je bila volja, se sopeset k svojim revnim staršem verniti. Ko je nekoliko ur hodil, dospè v neko vas, in se hoče v kerčmi za daljeje popotvanje okrepčati. Tukaj najde brodarskega hlapca, in mu vse brez pomislika pripoveduje, kako ga je stric obdaril, in da je zdaj na potu k staršem. K vsemu temu mu po bedaliji še nekaj cekinov pokaže. Hlapec se nadja, da mora učenc veliko denarjev saboj imeti, osnuje zlobni naklep ž njim iti, ga v bližnej lozi vbiti in ob-

ropati. Zato čaka, dokler bi se učenec na pot vzdignul. Tovarša se mu ponudi, ker pravi, da bode tudi on nekaj časa po njegovem potu šel. Učencu se še nič ne sanja, kaj bi se vtegnulo zgoditi. Mu dopade in se na pot podata. Hlapec pravi, da mu bode bližnji pot do mesta pokazal, in gre do loze ž njim.

Še zdaj neskerbni učenec strašne nevarnosti ne čuti. Nagloma zapusti hudobnež pajdaša in jo po drugem potu kerhko reže. Ali kmalo kréne v germje, učenca preteče in pazi po risovo na njega. Veselo prižvižga neskerbni mladeneč, nič hudega si v nadi. Kar pahne hudobnež iz germja na revčka, ga mahne s palico po zatilniku, da se omamljen na tla zgrudi in mertev obleži. Zdaj mu denarje pobère in mertveca z listjem pokrije. Nesramni morivec gré potem proti mestu, si mnogoverstnih reči nakupi in pride zvečer sopet na dom.

Štirnajst dni nato se primeri, da vbitega učenca najdejo, zraven pa v zavitku nekoliko obleke in kosček razterganega pisma. Gosposka povsod poprašuje, morivca zvediti, ali dolgo nič ne opravi. Komaj za starše vbitega zvedó. Morivec pa brez vse skerbi storjeno moritvo pripoveduje. Nihče ni mogel na njem kakega straha opaziti; zakaj mislil je, da njegova hudobija ne more na dan priti. Ali človek eno, Bog pa drugo. Bog je majhine reči tako obračal, da so morivca ovadile.

Naj prvi sodi brogarskega hlapca morivca kerčmar, ki se je pri njem z učencem okrepčeval. Gosposki svojo misel razodene in pove, da sta se brodar in učenec skup iz hiše podala. Ali to ni zadostilo, in nebi ga bili zaperli, ako bi ne bila druga reč k temu pripomogla.

Preiskovaje hudodelnikovo bajto narajmajo namreč v kotu pod slamo robec *) in kosček popirja. Oboje sporočijo gosposki. Sodniki se prepričajo, da se najdeni kosček popirja z unim v culici popolnoma sklene. Pismo je bilo, ki so ga starši vmorje-

*) rato.

nega malo popred svojemu sinu pisali. Robec pošljejo do staršev in spoznali so ga, sinov je. Zdaj je bil morivec izpraševan. Mu pokažejo popir, ki so ga v bajti našli. Gotovo je imel učenec v njem cekine spravljene. Hudobnež se terdo izgovarja, da mu je bil učenec popir dal, si tobak zaviti. Nestrahoma je govoril. Ko mu pa robec pokažejo, je bil prepaden, in ni znal kaj odgovoriti. Molči, molči, nič glasa ni od njega, dokler obstane, da je res učenca vmoril. Doletela ga je po postavah tiste dobe smertna kazen, — rabelj mu glavo odseka.

Ant. Navratil.

Od zraka.

Stara domača beseda „zrak“ namesto ptujke „luft“ je vzrastla nekdam iz korenine „zrem, zreti“, ker je namreč zrak prezorna ali previdljiva, to je taka reč, da se skozi njo zre, vidi. Zrak sam po sebi se ne vidi, pa vendar je. Mahaj z roko proti ušesu, čutil ga bodeš. Zrak je nadalje razprosljiv, to je, zrak vsaki naj manjši prazni prostorček, sleherno luknjico ali pokico, do ktere pride, napolni. Zrak je poslednjič bolj od vsake druge reči potlačljiv in raztegljiv. Z zrakom napihnjen in dobro zavezan mehur lahko potlačiš, stisneš; s čim pa odjenjaš, se mahom raztegne. Zrak je tudi te čudne lastnosti, da ti hudo in naglo stisnjen kakšno vnetljivo stvar zažge. Ako v gladko cevko z dnom, prav natesno narejen klinček, na koncu klinčka pa kosček pritiskane gobe nagloma z vso močjo tako porineš, da ti nikjer nič zraka iz cevke ne uide, — se bode goba vnela. — Zares čudna prikazen, pa vendar ne čudež, ne copernija. To se zgodi po naravnih ali natornih postavah, ki jih je neskončno modri Bog naravi dal, človeku pa um, jih sebi v korist, modremu Stvarniku v čast zaslediti.

Zrak je večjidel pri miru. Vročina, mraz, dež in težki oblaki pa ga včasih vnepokojé. Nemirnemu zraku pravimo sapa, véter, ali vihar, ki drevesa izkoreni.

Kakor riba brez vode ne morejo, ne ljudi, ne živali

brez zraka živeti. Brez zraka bi tudi ne mogli slišati. Na visokih gorah, kjer je zrak od več tanák, si morajo popotniki zdravega sluha govoré kričati, kot gluščem. Visoko pod nebom, kjer je zrak pretaná, ptica ne more leteti. Kakor riba plava, opiraje se s plavutami na vodo, ravno tako leti ptica, opiraje se s perutami na zrak. Ko so se učení z oblonom *) visoko kviško vzdignili, in goloba spustili, se je on, dobro vedé, da v tako tankem zraku nebi mogel leteti, s krepeljčki živo poprijemal. Ko so ga pa po sili vun vergli, je padel kot kamen.

Zrak ima tudi svojo težo. Vtakni potegovalo (hebar) v vino; ne bo se ti napolnil. Zakaj ne? Zato ker vino zrakova teža doli tlači. Izvleci zrak iz potegovala v sé, ne bo vina zrak tlačil; stopilo bo v potegovalo in ga napolnilo.

Zrak v katerem živimo, obstoji iz dveh poglavitnih zrakov ali hlipov. Enega imenujejo učení kislogáz, enega pa gnjilogaz. Tudi je nekaj malo zraka v njem, ki se imenuje vogelnokisli gáz. Ker je zrak neviden, ki iz teh treh delov obstoji, so tudi deli nevidni. Kislo gaz je potreben k življenju vsaki živali. Kjer ga ni, se tudi človek zaduši in luč vgasne. Sam kislogaz pa bi bil brez unih dveh premočan; človek bi ne mogel živeti. Še manj pa v samem gnjilogazu, v katerem vsaka živa stvar naglo pogine in ogenj vgasne. Ravno tako v vogelnokislem gazu. Vsi trije zedinjeni pa so za življenje popolnoma pripravi. Kako modro je vendar vse naredil neskončno modri Bog. Čast in slava Njemu!

Nekaj od stare Ljubljane.

Ljubljana stoji le kakih 1300 let, in nekoliko čez, pred je na tem kraju, ali saj blizo tega kraja stalo staro mesto Aemona, ktero je bil, kakor stari pisavci mislijo, neki Jazon sozidal. Če bi tim mislim nekdajnih pisavcev verjeli, je tudi Aemona okoli 17 stoletij stala. Okoli

*) Oblón namesto balón, iz „oblo“, okroglo.

leta 400 po Kristusovem rojstvu je prišel grozivni Atila s svojimi trumami divjih Hunov, je vse te kraje pokončal, in tudi staro mesto Aemono popolnoma razdjal.

Nekaj časa je potem ti kraj prazen ostal, toda ne dolgo. Časi so se bili vmirili; ljudstva so nehala popotovati, in so si kraje, v ktere so bila iz Azije priderla, za stanovitno domovje izvolila. Tedaj so tudi stari Slovenci, ki so v tih krajih živeli, začeli misliti, kako da bi svoja stanišča, ki so bila takrat še zlo razkropljena, bolj vkup spravili, da bi tako posamezni ne živeli. Kraj, ker zdaj Ljubljana stoji, jim je bil zlo pristojin, ker so menili grič, kjer je zdaj grad, za terdnjavo porabiti. Memo tekoči potok, zdaj Lubljanica, jih je zavaroval pomanjkanja vode, in lepo polje, ki to stran obdaje, se jim je za obdelovanje in pridelek zlo prilično zdelo. Sklenili so tedaj na tako priličnem kraju mesto sozidati.

Začeli so na zdolno stran hriba, to je proti Pruljam in Žabjeku se vselovati, spervič le na hribu, potem pa tudi v dolini. Število selišč se je zmiraj množilo, in sicer na desno, to je od zdajne zvonarjeve hiše proti čevljarskemu mostu, od hriba do vode. Čez vodo niso še šli. Na verhu hriba pa so sozidali grad, kateri je pa več kot pol manji bil od zdajnega, le ta stran tje proti sv. Florjanu in staremu tergu obernjena je bila takrat sozidana. V nekoliko letih, je bil ves prostor od zvonarjeve hiše do čevljarskega mosta s hišami, ktere so v tistih časih le revne kočice bile, napolnjen.

Zdaj so se hotli tudi pred napadom sovražnika obvarovati, tedaj so zid napravili izverh hriba, memo zvonarjeve hiše, notri do Lubljanice, in drugi zid od grada naravnost proti čevljarskemu mostu (kterega pa še takrat ni bilo) tudi do Lubljanice. Tedaj so bili od vsih strani zavarovani, od dveh strani z zidom, od tretje strani z gradom in hribom, od četrte z Lubljanico, in dobil je ti kraj ime Ljubljana.

(Konec sledi.)

Razdelitev živali v verste.

Živali delijo po navadi v šest verst: 1. doživke, 2. ptice, 3. golaznice ali dvoživke, 4. ribe, 5. žižci, 6. červi.

Doživke so tiste živali, ki imajo žive mlade, ktere babice s svojim mlekom dojé. Sem se štejejo: konj, vol, krava, ovca, pes, medved, volk, jelen i. t. d., pa tudi človek; samo da ima človek um, druge živali pa ne. — Njih kerv je rudeča, gorka.

Ptice so tiste živali, katerih život je s perjem obraščen, in ki jajca nesejo, iz katerih mladičke ležejo, kakor: vrabec, ščinkovec, krokar, kokoš, raca, pura, gos i. t. d. Njih kerv je rudeča, gorka.

Golaznice *) ali dvoživke **) so tiste živali, katerih život je gol, to je ne obraščen, ampak gladek, ali pa z luskinami, škitki ali oklepi pokrit, ki nesó jajca in dihajo po pljučih. Golaznice jih imenujejo, ker so gole in po trebuhu lazijo, — dvoživke pa, ker večjidel lahko v vodi in na suhem živé. Take so: kače, žabe, želve i. t. d. Njih kerv je rudeča, merzla.

Ribe so tiste živali, ki prebivajo samo v vodi in dihajo po plitvah ***), kakor: som, ščuka, klén, posterv i. t. d. Njih kerv je rudeča, merzla.

Žižci ali pretisnjenke ****) so tiste živali, katerih život je na več mestih pretisnjen, tako da del z delom včasih le drobna nitka veže. Na glavi imajo večji del tipavnike, to je tipavne rožičke in členaste nožice. Sem grejo: pajk, bučela, muha, komar i. t. d. Njih kerv je bela, merzla.

Červi so učenim vse tiste živali, ki niso pretisnjene, kot žižci, nimajo členastih nožic in namesto tipavnikov tipavnice, to je tipavne nitke. Sem spadajo: gliste, pijavke, tudi polži i. t. d. Njih kerv je bela, merzla.

*) Reptilien. **) Amphibien. ***) Plitve ali ribja ušesa, Kiemen. ****) Insekten.

Smert treh razbojnikov.

Trije planejo v hosti nad popotnega kupca in mu vzamejo ves denar, ki ga je sabo imel. Nato se razdelé. Zdaj bi radi iz bližnjega mesta jesti in piti. Sklenili so, da naj gre naj mlaji izmed njih v mesto. Gre. Po potu pa si misli: „Ti si le tretji del ropa dobil; vendar bi bilo veliko boljše, ko bi ti tudi una dva dela dobil. In lahko ju dobiš. Drugega ni treba, kot pajdašema jedí, ki jih jima bodeš iz mesta prinesel, otrovati, ti pa jih ne okusiš.“

Temčasi skleneta pa tudi una v hosti, naj mlajega po prihodu iz mesta vbiti. Dva sva, pravita, lahko ga bodeva v kozji rog vgnala, in potlej imava vsak polovico njegovega deleža.

Ko mladi razbojnek z otrovanimi jedmi iz mesta pride, ga res zagrabitata in vmorita. Potem se mirno vsedeta in jesta; ali čez pol ure sta tudi mertva. — a —

Stari i mladi rak.

Basan.

Stari in mladi rak.

Basen.

Po ilirsko.

Nehodaj tako krivece, nego upravo — reče stari rak mladomu.

Dragovoljno, odgovori mladi, ali pokaži mi, molim te, kako bi ja to mogao učiniti, pak éu kušati.

Nemoj na drugomu kobje pomanjkanje kuditi, kobje i sam imaš.

Po slovensko.

Ne hodi tako krivo, ampak ravno! — reče stari rak mlademu.

Rad, odgovori mladi, ali pokaži mi, prosim te, kako bi jaz to moral storiti, pa bodem poskusil.

Nikar na drugem kakšnega pomanjkanja grajati, ktereга tudi sam imaš.

Pobratimstvo Madagasčansko.

Madagaska je rajsko lep otok vzhodne Afrike. Prebivavci tega otoka imajo posebno, divjaško šego pobratimstva, ki ga imenujejo kervno pobratimstvo. Madagasčana, ki se hočeta pobratiti gresta ali h kateremu staremu veljavnemu možu, ali pa tudi k duhovnu, ki jima naj

pred na serce govori, in ju k večni zvestobi opominja. Nato vreže obadva nekoliko nad želodcem, da se kerv pokaže. V kerv obeh ran pomoči dva kosčka ingberja, ktera jima dá vzajemno povžiti. Zdaj si obljubita Madagascana, kakor smo že slišali od Serbov, večno zvestobo, in pomoč, in se imata v vsih rečeh kot rodna brata, tako kot duša in telo, ali kakor Madagascani pravijo, sta enaka vodi in pšenu (rajžu), to je neločljiva. J. N.

Smešnica.

Neki kralj je bil zapovedal v svojej deželi, da mu morajo veliko vojšakov nabrati. Med drugimi je bil tudi revni metlarki edini sin vzet. Žalostna in vsa prestrašena teče reva h kralju in ga milo prosi, da bi ji sina nazaj dal. Ne morem pomagati, odgovori kralj, saj morajo tudi moji lastni sini med vojšaki služiti. „Že verjamem, zaverne metlarica, Vaši sini, svetli kralj! se tudi niso ničesa učili, moj sin se je pa metlarije izučil. Kralj se je moral smejati, in vkaže njenega sina izpustiti.

Slovensko-ilirski slovník.

<i>Bošji stolček</i> (mavrica), duga.	<i>Brátana</i> , to je <i>bratova hči</i> , bratična, sinòvka.
<i>Brada</i> , brada.	<i>Brati</i> , brati; — <i>iz bukev</i> , čitati; <i>v nogradu</i> , tèrgati.
<i>Bradač</i> , bradaš.	<i>Bratiti se</i> , bratiti se.
<i>Bradast</i> ali <i>bradat</i> , bradat.	<i>Bratovski</i> , bratski.
<i>Bradovica</i> , bradavica.	<i>Bratovščina</i> , bratinstvo, pobratimstvo.
<i>Brahor</i> (krof), guša.	<i>Bratranec</i> , to je <i>očetovega brata sin</i> , bratučed, strinič.
<i>Brajda</i> , brajda.	<i>Bratranka</i> , to je <i>očetovega brata hči</i> , bratučeda, strinična.
<i>Bramba</i> , brana.	<i>Bravec</i> , berač; — <i>v nogradu</i> , tèrgač, — <i>iz bukev</i> , čitatelj.
<i>Brana</i> , brana.	
<i>Branati</i> (vlačiti), branati.	
<i>Braniti</i> , braniti.	
<i>Branje</i> , branje; — <i>iz bukev</i> , čitanje.	
<i>Brat</i> , brat.	
<i>Brátan</i> , to je <i>bratov sin</i> , bratič, sinòvac.	